

22.6.2011

Dnro 4107/4/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

PÄÄTÖS TAPAAMISEN VALVONTAA VIDEOLAITTEILLA KOSKEVAAN KANTELUUN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Riihimäen vankilan osaston C-2 tapaamishuoneen ääni- ja kuvatallennusta. Kantelun mukaan tallentava kameravalvonta koskisi myös tapaamisia asianajajan kanssa ja puhelinsoittoa asianajajalle.

---

3 RATKAISU

3.1 Tallentava kameravalvontajärjestelmä

Selvitystä Riihimäen vankilan tallentavasta kameravalvontajärjestelmästä olen saanut Riihimäen vankilassa 10.–11.11.2009 suorittamallani tarkastuksella sekä tähän kanteluasiaan annetuista selvityksistä ja lausunnoista.

Tallentavasta kameravalvonnasta ilmoittava kyltti C2-osaston tapaajatilassa (kuva otettu mainitulla tarkastuksella 11.11.2009) oli oheisenlainen. Valvontakamera näkyy kuvan vasemmassa yläkulmassa (katossa).

Saadun selvityksen mukaan kuvan ja äänen tallentava kameravalvonta on käytössä vankilan osastojen C2 (varmuusosasto) ja C3 valvottujen tapaamisten järjestämiseen tarkoitetuissa tiloissa. Valvonta

on järjestetty näkyvissä olevalla suojatulla kameralla ja tilassa olevilla mikrofoneilla. Videot taltioituvat vankilan palvelimelle. Tietojen tarkastamista, hävittämistä, tallentamista ja tallenteiden luovuttamista on kuvattu lähemmin rekisteriselosteessa. Taltioita tarkastavat tehtävään määrätyt turvallisuudesta vastaavat virkamiehet.

Tapaamistilassa vangin ja tapaajan välillä on lasiseinä. Valvotussa tapaamisessa keskustelijatkäytävät sisäpuhelimen kaltaisia luureja. Luureja on kaksi tapaajien puolella ja yksi vangin puolella. Luureilla ei voi soittaa minnekään eivätkä ne ole yhteydessä televerkkoon. Luurit ovat vain äänen vahvistajia. Äänen tallentaminen tapahtuu sisäpuhelimiin kiinnitetystä mikrofonista, joka tallentaa puhelinlangan signaalien lisäksi myös ympäristön äänet.

Vankilan selvityksen mukaan videovalvonnasta tapaamistilassa kertoo erillinen merkki (video)valvonnasta, jossa on teksti ”tallentava kameravalvonta”. Näitä merkkejä on tapaamishuoneen sisällä ja tiloihin johtavissa ovissa. Merkki ja teksti ovat tietosuojavaltuutetun internetsivustojen ohjeituksen mukaiset. Ohjeiden mukaan kyseinen teksti pitää sisällään äänen ja kuvan tallentamisen. Merkki tulee olla näkyvillä paikassa, jossa ääntä ja kuvaa tallennetaan.

Tapaamistilasta välittyy ääni- ja kuvatallenne vankilan keskusvalvomoon. Kuva, mutta ei ääni, välittyy myös osastovalvomoon. Selvityksen mukaan reaaliaikaisen valvomoissa tapahtuvan kuva- ja äänivalvonnan perusteella tallenteista käydään vankilassa jälkikäteen tarvittaessa läpi ne, joiden katsomiseen reaaliaikaisen seurannan perusteella on aihetta esimerkiksi tapaamisessa todettujen järjestyshäiriöiden vuoksi.

Äänitteet poistuvat tallentimilta automaattisesti 1–3 kuukauden kuluttua tallentamisesta.

Äänen tallentaminen on otettu käyttöön 4.7.2009. - - -

Selvityksen mukaan muiden suljettujen vankiloiden tapaamistiloissa ei ole ääntä tallentavaa kamera-valvontaa.

3.2

Oikeusohjeet

Vankeuslain 13 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

Vankeuslakia koskevan hallituksen esityksen HE 263/2004 vp s. 180 mukaan 13 luvun 2 §:n mukaisella ”Valvonnalla tarkoitetaan sitä, että henkilökunta valvoo tapaamista olemalla läsnä tapaamistilassa, mutta valvontaa voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana, videolaitteiden avulla. Koska videovalvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin rajoittavan tapaajan ja vangin yksityiselämän suojaa, asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin. Videovalvonnalla tapahtuvasta valvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kertovalla kyltillä.”

Vankeuslain 13 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tapaaminen voidaan evätä, jos:

- 1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;
- 2) tapaaja kieltäytyy 17 luvun 2:ssä tarkoitetusta turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta henkilöntarkastuksesta; taikka

3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Pykälän 2 momentin mukaan tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 263/2004 vp s. 181) mukaan erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitetaan sitä, että ”tapaaminen järjestetään tilassa, jossa vangin ja tapaajan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita tämänkaltaisia esteitä. Erityisen valvotut olosuhteet voidaan järjestää myös niin, että tapaamista valvotaan läsnä olemalla. Tällä tavoin pystytään useimmiten estämään esimerkiksi luvottomien aineiden tai esineiden luovutus.”

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) tapaajarekisteriä koskevan 9 §:n mukaan laitospöytäkirjan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi pidetään vankia tai rangaistuslaitokseen otettua luvallisesti tapaamassa käyvistä henkilöistä tapaajarekisteriä, johon kerätään tapaajan yksilöintitietojen lisäksi seuraavat tiedot:

- 1) ketä henkilö saapuu tapaamaan;
- 2) tapaamisajankohta;
- 3) muut tapaamiseen liittyvät tiedot.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 12 §:n (järjestystietorekisteri) mukaan lain 6–11 §:ssä tarkoitettujen vankeinhoitolaitoksen valtakunnallisten rekisterien lisäksi saadaan rangaistuslaitoksessa tarvittaessa kerätä tietoja 7 §:ssä tarkoitettujen valvonta- ja toimintarekisterien alaiseen järjestystietorekisteriin valvonnan järjestämiseksi ja laitospöytäkirjan ylläpitämiseksi. Rekisteriin voidaan kerätä vangin tai rangaistuslaitokseen otetun henkilön valvontaan ja toimintaan liittyviä tarpeellisia tietoja, kuten henkilön tai vankilan valvontaan liittyviä, toistaiseksi varmistamattomia tietoja. Rekisteriin talletettavan tiedon osalta on merkittävä sen luotettavuusaste. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettujen tietojen tultua varmistetuiksi niitä voidaan siirtää valvonta- ja toimintarekisteriin tai turvallisuustietorekisteriin. Järjestystietorekisterin tietoja ei saa luovuttaa rikosseuraamusviraston eikä vankeinhoitolaitoksen ulkopuolelle.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 24 §:n mukaan tässä laissa tarkoitettujen rekisterien sisältämien arkaluonteisten tietojen käsittelyssä rekisterinpitäjän on noudatettava erityistä huolellisuutta sekä varmistettava rekisterien teknisen ja organisatorisen suojaustason riittävyys.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 25 §:n 1 momentin mukaan henkilöä koskeva tieto poistetaan rikosseuraamusviraston henkilörekisteristä, kun se ei ole enää tarpeellinen rekisterin käyttötarkoituksen kannalta, ja tapaajarekisteristä viimeistään viiden vuoden kuluttua tapaamisajankohdasta (5 kohta).

3.3

Selvitysten sisältö

Riihimäen vankilan **apulaisjohtaja** katsoi selvityksessään, että paremmin kuvaava teksti voisi olla ”tallentava videovalvonta” tai ”tallentava ääni- ja kameravalvonta”. Koska kyseessä oli uusi asia, päätettiin asiassa noudattaa tietosuojavaltuutetun virallista ohjetta.

Selvityksen mukaan vaikka laissa ei ole määritelty, mitä video tarkoittaa, pitää termi yleisen kielenkäytön mukaan sisällään sekä ääni- että kuvaelementit. Vankeuslaki ja henkilötietojen käsittelystä

rangaistusten täytäntöönpanossa annettu laki on kirjoitettu niin sanotusti tekniikkaneutraalisti. Mikäli lain tarkoituksena olisi ollut sallia vain kuva, olisi käytetty termi todennäköisesti ollut videon sijasta kamera. Videovalvonta korvaa henkilökunnan läsnäolon tapaamisella.

Riihimäen vankilan johtaja toimitti 11.2.2011 oikeusasiamiehen kanslian tarkastajan pyynnöstä oheisen valokuvan tapaamistiloissa olevasta ohjeistuksesta. Tapaamistilan ovessa olevan kyltin vaihtoon Riihimäen vankilan ilmoituksen mukaan tehty samoihin aikoihin kun vankila on antanut selvityksen asiassa.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue katsoi lausunnossaan, että vankilan käytäntö vastaa pääosin rekisteriselosteessa todettua. Ilmoitusta tallentavasta kameravalvonnasta voitaneen sinänsä pitää tietosuojavaltuutetun ohjeistuksen mukaisena. Silti pelkkä ilmoitus tallentavasta kameravalvonnasta ei välttämättä tee kaikille selväksi sitä, että myös ääni tallentuu, etenkin kun muissa vankiloissa ei käytetä ääntä tallentavia järjestelmiä.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue katsoi, että käsitteellisesti videolaitteilla tapahtuvan valvonnan voitaneen yleensä katsoa sisältävän paitsi kuvan ja äänen seurannan, myös niiden tallentamisen. Lausunnossa viitattiin hallituksen esityksen lausumaan siitä, että videolaitteilla tapahtuvaa valvontaa on pidetty vain vähäisenä puuttumisena yksityisyyden suojaan. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen mukaan lähtökohtaisesti äänen teknisen välillisen valvonnan (ilman tallentamista) ei voitane katsoa poikkeavan tilanteesta, jossa valvontahenkilökuntaan kuuluva on paikalla tapaamisessa ja kuulee käydyn keskustelun.

Lausunnon mukaan valvotun tapaamisten valvontaa ja puhelinkeskustelun kuuntelemista (vankeuslain 12 luvun 7 §) koskevien säännösten lähtökohdat ovat erilaiset, eikä niitä voida suoranaisesti verrata keskenään. Puhelujen tallentaminen on mahdollista vain, jos puhelua kuunneltaessa käy ilmi, että puhelu todennäköisesti sisältää suunnitelmia tai tietoja tietynlaisista rikoksista. Varmuusosastolla olevan vangin puhelimen käytön ehtona on vangin suostumus siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Valvottujen tapaamisten osalta ei ole erikseen säädetty äänen tallentamisesta eikä siitä, milloin tallentaminen on mahdollista.

Lausunnon mukaan kun tapaamista seurataan reaaliaikaisesti valvomosta, tapahtumien jälkikäteeseen selvittämiseen riittää kuvatalenne. Äänitallenteiden osalta voidaan asettaa kyseenalaiseksi niiden tarpeellisuus ja käyttötarkoitus. Lausunnon mukaan voisi olla tarpeellista säännellä tarkemmin, millaisessa tilanteessa tapaamisten äänen tallentaminen on mahdollista.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue kehotti Riihimäen vankilaa muuttamaan C2 ja C3-osastojen tapaamistilojen kameravalvonnasta kertova kyltti sellaiseksi, että siitä ilmenee, että tilassa on tallentava ääni- ja kameravalvonta.

Rikosseuraamuslaitos yhtyi aluejohtajan kannanottoon siitä, että tapaamistilan kyltti tulisi muuttaa sellaiseksi, että siitä ilmenee tilassa olevan ääni- ja kameravalvonta.

Asiamiestapaamisten osalta Rikosseuraamuslaitos totesi, että selvityksen mukaan vangit eivät tapaa oikeudenkäyntiasiamiehiä kyseisessä valvotussa tapaamistilassa, vaan toisessa, valvomattomassa, tilassa. Vangeilla on mahdollisuus soittaa kyseisestä tilasta asiamiehille niin sanotut virkakännykkäpuhelut. Puhelut soitetaan matkapuhelimella, koska varmuusosaston puhelin on kytketty tallennusjärjestelmään.

Selvityksen mukaan on ollut mahdollista, että kantelija olisi jossain tilanteessa vahingossa ohjattu valvottuun tapaamistilaan soittamaan asianajajapuheluita. Tämä on saattanut johtua siitä, että tila ei ole aikaisemmin ollut teknisesti valvottu, ja se on ollut myös puhelikäytössä. Vankilan johtajan mukaan vangin ohjaaminen kyseiseen tilaan asianajajapuhelua varten ei ole hyväksyttävää, ja henkilökuntaa on muistutettu, että tilaa ei tarjota muuhun kuin valvottujen tapaamisten järjestämiseen.

Myös Rikosseuraamuslaitos katsoi, että vankeuslaki ei ole yksiselitteinen sen suhteen, mitä videolaitteilla tapahtuvalla tapaamisen valvonnalla on tarkoitettu. Termin videovalvonta valintaa kameravalvonta-termin sijasta ei perustella laissa tai sen esitöissä. Videovalvontaa voidaan käyttää sekä henkilökohtaista valvontaa täydentävänä valvontamuotona että itsenäisenä valvontamuotona. Viimeksi mainittu edellyttää Rikosseuraamuslaitoksen mukaan sitä, että tällöin on voitava tarkkailla kuvan lisäksi myös ääntä.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ei nähnyt yhteyttä tapaamisen valvonnan ja puheluiden kuuntelun välillä. On tosin huomattava, että varmuusosastolle sijoitetuilla vangeilla ei ole yksityiselämän ja viestinnän luottamuksellisuuden suojaa puheluidenkaan osalta. Keskushallintoyksikkö katsoi, että mikäli videovalvonnasta kertovasta kyltistä ilmenee, että tilassa on tallentava ääni- ja kameravalvonta, ei tällaisessa tapaamistilassa käytyjen keskusteluiden äänittämisessä ole kyse perustullaissa turvattuun luottamukselliseen viestintään salaisuuden loukkauksesta.

Keskushallintoyksikkö yhtyi vankilan johtajan ja aluejohtajan näkemykseen siitä, että videolaitteilla tapahtuva valvonta mahdollistaa kuvan lisäksi myös puheen kuuntelemisen. Vankeuslain 13 luvun 2 §:n säännöstä ei voida pitää täysin onnistuneena sen tulkinnanvaraisuus huomioiden. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinto piti vankeuslain selventämistä tältä osin perusteltuna.

Äänen tallentamisen osalta Rikosseuraamuslaitos katsoi, että sen keskushallintoyksikkö on määritelty vankeinhoitolaitoksen valtakunnallisten henkilörekistereiden rekisterinpitäjäksi. Valtakunnallisten rekistereiden lisäksi on vankilakohtainen järjestystietorekisteri.

Lausunnon mukaan on osittain tulkinnanvaraista, mahdollistaako tapaajarekisteri valvotun tapaamisen kuvaamisen ja äänittämisen. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan kuitenkin valvonta- ja toimintarekisteri mahdollistaa vankiloiden valvontakameroiden kuvan ja äänen tallentamisen, ja se mahdollistaa

myös valvotun tapaamisen aikana tapahtuvan kuvaamisen ja äänittämisen.

Vankeuslain 13 luvun 2 §:n mukaan valvotun tapaamisen valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä tapaajarekisteristä on säädetty, eli tiedot hävitetään viidessä vuodessa tapaamisesta. On epäselvää, koskeeko tämä myös tapaamisen kuva- ja äänimateriaalia. Valvonta- ja toimintarekisteristä tiedot hävitetään viimeistään 10 vuodessa siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut rangaistuslaitoksesta. Kysymys hävittämisajasta on tosin lähinnä teoreettinen, koska käytännössä aineisto häviää tallentimilta 1–3 kuukaudessa.

Rikosseuraamusviraston käsityksen mukaan tallentavassa kameravalvontajärjestelmässä ei voine olla kyse vankilakohtaisesta järjestystietorekisteristä, vaan se on osa keskushallintoyksikön ylläpitämää valtakunnallista valvonta- ja toimintarekisteriä. Vankilakohtaisen rekisteriselosteen tekemiselle ei ole Rikosseuraamusviraston mukaan ollut välttämätöntä tarvetta, eikä selosteelle voida antaa merkitystä asian pääkysymyksen ratkaisun osalta.

Tietosuojavaltuutettu totesi lausunnossaan, että talletetut kuva ja ääni ovat henkilötietolaissa (523/1999) tarkoitettuja henkilötietoja, jos henkilö on niistä tunnistettavissa. Kameravalvonnasta ei ole säädetty omaa erillislakia, mistä syystä henkilötietolain periaatteita sovelletaan henkilötietojen käsittelyyn, joka suoritetaan tallentavan tai muun kameravalvontajärjestelmän avulla.

Henkilötietolain näkökulmasta arvioituna tässä asiassa keskeiseksi kysymykseksi nousee lain 24 §:n mukainen informointivelvollisuus. Säännöksen 1 momentin mukaan rekisterinpitäjän on henkilötietoja kerätessään huolehdittava siitä, että rekisteröity voi saada tiedon rekisterinpitäjästä ja tarvittaessa tämän edustajasta, henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta sekä siitä, mihin tietoja säännönmukaisesti luovutetaan, samoin kuin ne tiedot, jotka ovat tarpeen rekisteröidyn oikeuksien käyttämiseksi asianomaisessa henkilötietojen käsittelyssä. Tiedot on annettava henkilötietoja kerättäessä ja tallettaessa tai, jos tiedot hankitaan muualta kuin rekisteröidyltä itseltään ja tietoja on tarkoitus luovuttaa, viimeistään silloin kun tietoja ensi kerran luovutetaan.

Mainitussa säännöksessä tai sitä koskevassa hallituksen esityksessä HE 96/1998 ei yksilöidä sitä, kuinka informointi on käytännössä toteutettava. Henkilötietolain mukainen informointi on kokonaisuus, joka tässä tapauksessa koostuu tallentavasta kameravalvonnasta ilmoittavan kyltin lisäksi kameravalvonnan tallenteista muodostuvasta henkilörekisteristä laaditusta henkilötietolain 10 §:n mukaisesta rekisteriselosteesta. Näin ollen pelkän kyltin arvioiminen henkilötietolain 24 §:n mukaisen informointivelvollisuuden osalta ei ole tietosuojavaltuutetun mukaan asianmukaista.

Tietosuojavaltuutettu totesi henkilötietolain 36 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden osalta, että ilmoituksen tekeminen ei ole rekisterinpidon hyväksymismenettely. Jokainen rekisterinpitäjä tai toiminnan harjoittaja vastaa itse toimintansa laillisuudesta.

Riihimäen vankilan tallentavaa kameravalvontaa koskeva rekisteri-ilmoitus on vastaanotettu tietosuojavaltuutetun toimistossa 29.4.2009. Rekisteri-ilmoituksen (dnro 416/429/09) vastaanottamisesta on lähetetty tietosuojavaltuutetun toimistosta 16.6.2009 päivätty kirje Riihimäen vankilaan. Lausunnon mukaan tietosuojavaltuutetun toimistoon on saapunut 26.10.2009 Riihimäen vankilan apulaisjohtajan allekirjoittama lisäys edellä mainittuun rekisteriselosteeseen (lisäys päivätty 23.10.2009). Tämä lisäys ei ole antanut aihetta tietosuojavaltuutetun toimiston ohjaukseen. Väli-toimeen on tehty merkintä A.A., eikä rekisterinpitäjään ole otettu yhteyttä lisäyksen johdosta.

Tietosuojavaltuutettu viittasi vankeuslain 13 luvun 2 §:ssä tapaamistiloista ja tapaamistilojen valvonnasta säädettyyn ja totesi, että henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöön panosta annetun

lain 9 §:n mukaan tapaajarekisteriin on mahdollista tallettaa 3 kohdan mukaan ”muut tapaamiseen liittyvät tiedot”. Näin ollen laitosturvallisuuden ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeelliset tiedot, kuten valvotun tapaamisen kuva- ja äänitallenteet, on mahdollista tallettaa tapaajarekisteriin.

Lopuksi tietosuojavaltuutettu totesi, että kameravalvontajärjestelmässä on kysymys henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n mukaisesta rangaistuslaitoskohtaisesta järjestystietorekisteristä, johon kerätään laitoksen sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellista tietoa.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Valvonta videolaitteilla

En tässä päätöksessäni ota kantaa siihen, onko kameravalvontajärjestelmää pidettävä rangaistuslaitoskohtaisena vai valtakunnallisena henkilörekisterinä, vai molempina. Viittaan erään toisen kantelun yhteydessä hankittuun tietosuojavaltuutetun lausuntoon, jonka mukaan jos viranomaisen toimipiteelle ei ole laillisia perusteita, ei myöskään siihen liittyvä henkilötietojen käsittely ole lainmukaista. Nyt käsillä olevan kantelun johdosta kannanottoni on ensisijaisesti tarpeen siitä, onko äänen ja kuvan tallettavaa järjestelmää ylipäätään pidettävä laillisena.

Vankeuslaissa ja sitä koskevassa hallituksen esityksessä käytetyt termit videolaitte ja videovalvonta ovat käsitteellisesti avoimia. Vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä HE 263/2004 vp käsitteitä ei lähemmin määritellä. Esitöissä eiesimerkiksi käsitellä sitä, merkitseekö videovalvonta kuvan lisäksi myös äänen seuranta, eikä kysymystä siitä, voidaanko jompaakumpaa tai molempia seurannan lisäksi myös tallentaa. Tapaamisen valvonnan sisällön määrittely laissa on hyvin väljää; lähtökohtana on tapaamisten valvominen ”tarpeellisella tavalla”.

Merkille voidaan panna, että vankeuslakiesitystä edeltäneessä komiteamietinnössä Vankeusrangaistuskomitean mietintö (OMKM 2001:6 s. 193) ehdotettiin säännöstä tapaamisten valvonnasta myös *videokameran* avulla. Lisäksi ehdotettiin säännöstä siitä, että tapaamisten valvonta voitaisiin toteuttaa myös siten, että keskustelua kuunnellaan. Sittenminnetussa hallituksen esityksessä HE 263/2004 vp ei puhuta enää videokamerasta, vaan *videolaitteesta* ja *videovalvonnasta*. Hallituksen esityksessä ei myöskään ole enää nimenomaista mainintaa keskustelun kuuntelemisesta. Kameravalvonnan katsotaan (HE 263/2004 vp s. 180) rajoittavan tapaajan ja vangin yksityiselämän suoja ”vähäisessä määrin”. Tapaamisen valvonta ”läsnä olemalla” tuodaan esille sekä normaalin tapaamisen valvonnassa että erityisvalvotun tapaamisen muotona.

Tapaamisten valvonnan ensisijaisena perusteena on estää kiellettyjen esineiden ja aineiden kuljetuminen vankilaan. Tapaamisen yhteydessä käytävien keskustelujen kuuntelemiselle ei ole samantyyppistä vankilan turvallisuuteen välittömästi liittyvää perustetta. Näin on senkin vuoksi, että vangilla on mahdollisuus puhelinkeskusteluihin ja kirjeenvaihtoon, joiden sisältöä vankilan viranomaisilla ei ole oikeutta valvoa muutoin kuin laissa erikseen säädetyillä perusteilla.

Vankeuslain säätämisen yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut korvata aikaisempi avoin ja perusoikeussuojan kannalta puutteellinen sääntely perusoikeuksien rajoittamisedellytykset täyttävillä säännöksillä (HE 263/2004 vp s. 81–82, 97, 114–115, 123). Vankien puheluiden ja kirjeenvaihdon kohdalla onkin varsin yksityiskohtaisesti säädetty niistä edellytyksistä, joiden vallitessa voidaan puuttua yksityiselämän ja viestinnän luottamuksellisuuden suojaan.

Mielestäni sekä äänen että kuvan tallentava valvonta rinnastuu intensiteetiltään ja yksityisyyden suojan loukkauksen asteen puolesta vähintäänkin erityisvalvottuun tapaamiseen, jossa läsnä oleva vartija valvoo tapaamista kuuloetäisyydeltä. Perusoikeusvaikutuksiltaan nyt puheena oleva tapaamisen ääni- ja kuvavalvonta on oikeastaan vielä pidemmälle puuttuva toimenpide kuin tällainen erityisvalvottu tapaaminen tai puheluiden kuuntelu. Minun on vaikea uskoa, että videovalvonnan olisi voitu hallituksen esityksessä katsoa rajoittavan yksityiselämän suoja vain ”vähäisessä määrin”, jos videovalvonnalla olisi tarkoitettu muuta kuin vain visuaalista informaatiota. Jos keskustelu tallennetaan sanasta sanaan, ei kyse mitenkään voi olla vähäisestä puuttumisesta, vaan päinvastoin täydellisestä yksityisyyden suojan poistamisesta tapaamistilanteessa.

Asian arvioinnissa on otettava huomioon yleinen perusoikeuksien toteuttamiseen liittyvä näkökohta siitä, että perusoikeutena turvattuihin oikeuksiin puuttumiseen oikeuttavia viranomaistoimivaltuuksia tulee lähtökohtaisesti tulkita supistavasti. Huomioon voidaan ottaa myös yleiset perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Perusoikeuksien rajoitusedellytyksenä olevan suhteellisuusperiaatteen mukaan perusoikeusrajoituksen on oltava välttämätön hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Rajoitus ei myöskään saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 5). Merkille voidaan panna, että nyt puheena olevan kaltaista tapaamisten ääni- ja kuvavalvontaa ei ole käytetty muissa vankiloissa. Tämä asiantila samoin kuin tapaamisten valvonnan ensisijainen tarkoitus kiellettyjen valmisteiden vankilaan kulkeutumisen torjumiseksi puhuu vahvasti järjestelyn välttämättömyyttä vastaan. Lainsäätäjä ei ole nähdäkseni tarkoittanut sallia tapaamisten rajoituksetonta kuuntelua.

Esittämilläni perusteilla katson, että vankeuslain 13 luvun 2 § ei anna perusoikeussuojan kannalta riittävällä täsmällisyydellä valtuutusta sellaiseen videovalvontaan, joka tallentaa yksityiskohtaisesti vangin ja tapaajan välisen keskustelun normaalissa valvotussa tapaamisessa.

Pidän arvostelulle alttiina myös Riihimäen vankilassa tallentavasta kameravalvonnasta aikaisemmin ilmoittanutta kylttiä tai opastetta, joka ei ole tuonut esille riittävän selvästi sitä, että kyse on myös äänen seurannasta ja tallentamisesta. Kylttiä on tosin sittemmin muutettu niin, että siitä ilmenee selvästi, että tilassa on käytössä sekä äänen että kuvan tallennus. Totean selvyyden vuoksi, että oikaistullaan kyltillä ei voida oikeuttaa menettelyä, jolta puuttuu riittävä lainsäädännöllinen perusta.

Todettakoon että äänen ja kuvan tallentavan valvonnan käyttäminen olisi helpommin hyväksyttävissä erityisvalvotun tapaamisen yhteydessä silloin, kun erityisvalvotun tapaamisen järjestämisen edellytykset ovat käsillä. Tällöinkin ongelmaksi jää se, että laissa ei ole lainkaan säädetty erityisvalvotun tapaamisen valvonnan muodosta. Tästä epäkohdasta olen jo aiemmin tehnyt oikeusministeriölle esityksen.

Totean, että Riihimäen vankila on toiminut asiassa avoimesti. Se on muun muassa tehnyt järjestelmästä rekisteri-ilmoituksen tietosuojavaltuutetulle, ja asiasta on käyty keskustelua apulaisoikeusasiamiehen marraskuussa 2009 suorittamalla vankilatarkastuksella. Kysymystä ääntä tallentavan järjestelmän käyttämisestä voitiin pitää oikeudellisesti arvioituna siinä määrin epäselvänä, että en katso Riihimäen vankilan menettelyn antavan aihetta muille toimenpiteilleni kuin että saatan edellä esittämäni käsitykset sen tietoon. Pyydän Riihimäen vankilaa ilmoittamaan minulle 30.9.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni on antanut aihetta.

Saatan esittämäni käsitykset myös oikeusministeriön tietoon ja sen arvioimiseksi, onko asiassa tar-

vetta selventäville lainsäädäntö- tai muille toimenpiteille.

3.4.2

Asianajajapuhelut

Apulaisoikeusasiamiehenä ollessani annoin kaksi ratkaisua (1923/4/05 ha 2554/4/05, 13.6.2007) kanteluihin, joissa arvosteltiin vankilaa muun muassa siitä, vartija kuuntelee vierestä vangin puhelua oikeudenkäyntiavustajalleen. Asiaa koskee myös 2.9.2010 antamani päätös dnro 1509/4/09.

Totean, että vankeuslaki on ehdoton sen suhteen, että vangin on saatava toimittaa vankeuslain 12 luvun 7 §:n 4 momentissa tarkoitettut puhelut luottamuksellisesti. Mikäli soiton toimittamisessa edellytetään valvontaa, on valvonta hoidettava niin, että varmistuttuaan puhelun vastaanottajasta vartija poistuu tilasta niin, että hän ei kuule eikä hänellä ole mahdollisuutta kuulla puhelua. Tarvittaessa tarkkailu tällaisessa tilanteessa voidaan käsitykseni mukaan hoitaa esimerkiksi ikkunan lävitse näköhavainnoin.

Tässä tapauksessa saamani selvityksen mukaan vangit eivät tapaa oikeudenkäyntiavustajia videovalvotussa tapaamistilassa, vaan toisessa, valvomattomassa, tilassa. Asiamiespuhelut soitetaan samasta tilasta virkakännykällä, jota ei ole kytketty varmuusosaston tallennusjärjestelmään. Selvityksessä pidettiin mahdollisena, että kantelija olisi jossain tilanteessa vahingossa ohjattu valvottuun tapaamistilaan asianajajapuhelua soittamaan. Riihimäen vankilan johtaja on selvityksen mukaan muistuttanut henkilökuntaa, että menettely ei ole hyväksyttävää.

Totean, ettei asiassa ole osoitettu yksilöityä tilannetta, jossa olisi menetelty lainvastaisesti asianajajapuhelun suhteen. Virheellistä menettelyä on toisaalta pidetty mahdollisena ainakin joissain yksittäistapauksissa. Saatan edellä esittämäni käsityksen asianajajapuheluiden ehdottomasta kuuntelukielosta Riihimäen vankilan tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan jaksossa 3.4.1 videovalvonnasta esittämäni käsitykset ja jaksossa 3.4.2 asianajajapuheluiden ehdottomasta luottamuksellisuudesta esittämäni käsityksen Riihimäen vankilan tietoon. Pyydän vankilaa ilmoittamaan minulle 30.9.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat johtaneet.

Saatan päätökseni lisäksi oikeusministeriölle tiedoksi edellä kohdasta 3.4.1 ilmenevässä tarkoituksessa. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle mahdollisista toimenpiteistä asiassa 31.12.2011 mennessä.